

85 РОКІВ 3 ДНЯ НАРОДЖЕННЯ НЕТІСА ІВАНА ТИМОФІЙОВИЧА

Серед відомих діячів Української агрономічної науки чільне місце займає вчений у галузі рослинництва, неполивного і зрошуваного землеробства, доктор сільськогосподарських наук, Заслужений діяч науки і техніки України Нетіс Іван Тимофійович.

Народився він 5 листопада 1938 року в селі Устинівка, Устинівського району Кіровоградської області.

У 1972 році прийшов працювати в Український науково-дослідний інститут зрошуваного землеробства (м. Херсон), спочатку старшим науковим співробітником, а з 1976 року 25 років працював завідувачем лабораторії зернових і зернобобових культур. Всього в інституті він пропрацював більше 40 років.

На всіх посадах, які займав І.Т. Нетіс проявились його талант ученого й організаторські здібності. При цьому він не був організатором науки, він учений, який все своє наукове життя проводив дослідження і робив це досконало.

Вся його трудова і наукова діяльність спрямована на дослідження проблемних питань ведення землеробства в умовах недостатнього зволоження, посух і суховіїв, які завдають великої шкоди сільському господарству півдня України. З цих питань він у 2008 році видав монографію «Посухи та їх вплив на посіви озимої пшениці». Глибоко дослідив вплив посух, високих температур і суховіїв на посіви цієї культури та її продуктивність і запропонував заходи боротьби з цими явищами передусім розвиток зрошуваного землеробства, способи накопичення вологи в ґрунті та ефективне її використання, відновлення наявних та насадження нових полезахисних лісосмуг, нові способи обробітку ґрунту, технології вирощування культур адаптовані до посушливих умов тощо.

Свою багаторічну наукову працю Іван Тимофійович присвятив головній зерновій культурі України – пшениці озимій. На цьому шляху, завдяки розуму і наполегливості, досяг значних успіхів, отримав визнання в науковому світі. Він вніс великий вклад в удосконалення технології вирощування цієї культури на півдні України в умовах неполивного і зрошуваного землеробства. Провів глибокі дослідження з оптимізації всіх основних питань її вирощування: обробітку ґрунту, застосування мінеральних добрив і мікроелементів, строків і способів сівби та норм висіву, догляду за посівами, оптимізації режиму її зрошення, захисту рослин, збирання врожаю тощо. В багатofакторних дослідах вивчав комплексну дію і взаємодію різних факторів та їх вплив на врожай і якість зерна. Всі ці питання він досліджував також на пшениці твердій, яка раніше в умовах зрошення практично не вивчалась.

Глибоко досліджував біологію пшениці озимої: ріст і розвиток рослин, формування високопродуктивних посівів, кореневу систему, фізіологічні й біохімічні процеси, поглинання і використання сонячної енергії посівами, інтенсивність фотосинтезу і дихання рослин, споживання води та елементів живлення, зимостійкість рослин, вплив високих температур на продукційні процеси тощо. Велику увагу приділяв поліпшенню якості зерна, вивчив умови і розробив прийоми формування сильної і цінної пшениці.

Розробив ресурсозберігаючу технологію вирощування пшениці озимої яка дає можливість одержувати в умовах неполивного землеробства врожайність 5 т/га, при зрошенні – 7–8 т/га високоякісного зерна. З цих питань у 2004 році видав книгу «Озима пшениця в зоні Степу», яка стала настільною книгою для агрономів і керівників господарств.

Він одним із перших в Україні, ще в 1974 році, розпочав дослідження з ефективності визначення для пшениці доз мінеральних добрив урахуванням запасу поживних речовин у ґрунті та рівня запланованого врожаю, результати яких опублікував у журналі «Земледелие» № 9 за 1978 рік, де показав високу ефективність цього методу для визначення доз добрив на запланований урожай.

Він плідно працював над удосконаленням режиму зрошення пшениці, визначив роль та кращу глибину зволоження ґрунту при проведенні вологозарядкових поливів, оптимальну вологість ґрунту для рослин, дослідив методи визначення строків і норм вегетаційних поливів за метеорологічними показниками – передусім біофізичні та біокліматичні методи, ефективність поливів по фазах розвитку рослин, у порівнянні з визначенням строків поливів за вологістю ґрунту.

Іван Тимофійович першим в Україні ще в 1973 році розпочав дослідження з питань програмування врожаїв пшениці озимої на зрошуваних землях, де дози добрив, необхідна кількість води та інших ресурсів розраховувалась на врожай 60, 70 і 80 ц/га. В 1976 р. розробив тех-

нологію програмованого вирощування запланованого її врожаю, яка опублікована в журналі «Земледелие» № 9 за 1978 рік, № 10 за 1980 рік, «Вестник с.-х. науки» № 7 за 1985 рік та ряді рекомендацій. Основні положення цієї технології лежать в основі і сучасної технології вирощування пшениці.

Розробив математичні моделі основних продукційних процесів і одним з перших в Україні створив систему комп'ютерного забезпечення технології вирощування пшениці озимої з системою управління технологічними і продукційними процесами та програмами розрахунку доз добрив на запланований урожай, витрат вологи на посівах та визначення строків поливу культури, а також порад з питань технології вирощування, які виклав у докторській дисертації, яку захистив у 1998 році.

Іван Тимофійович багато уваги приділяв вивченню впливу погодного фактора на формування врожаю пшениці. Одним з перших в Україні дослідив і в 1994 році опублікував наукову працю в якій показав значні зміни клімату, що відбуваються в південному регіоні за останні 125 років – 1882–1991 рр. На підставі цих досліджень прийшов до висновку, що зміни клімату впливають на вологозабезпеченість рослин, температурний режим, строки сівби, норми висіву, режим живлення, тривалість вегетації і в кінцевому результаті на врожайність сільськогосподарських культур та якість продукції. Ще в 1994 році наголошував, що зміни клімату, які відбуваються, потрібно враховувати в сільському господарстві, науковій діяльності та інших сферах життя. Розробив і запропонував заходи адаптації системи землеробства південного регіону до змін клімату, які виклав у своїй монографії «Посухи та їх вплив на посіви озимої пшениці», 2008 р.

В результаті аналізу 42-річних даних по запасах доступної вологи в ґрунті на посівах пшениці після різних попередників установив, що в осінньо-зимовий період ґрунтом вбирається дуже мала кількість опадів. На посівах пшениці після кукурудзи на силос ґрунтом поглинається лише 42%, а на парах 20% від тих опадів, що випали. Решта води опадів – 58–80% втрачаються. Втрати води опадів настільки великі, що стають загрозливими для ведення землеробства в південному регіоні, особливо враховуючи потепління клімату.

Він зазначав, що основною причиною втрат великої кількості атмосферних опадів є те, що під впливом господарської діяльності погіршились агрофізичні властивості ґрунтів, збільшилась їх щільність, зменшилась здатність вбирати воду та пропускати її в нижні горизонти. Для збільшення забезпечення пшениці вологою і стримування висихання цієї території необхідно покращити агрофізичні властивості ґрунту, зменшити його щільність і більше накопичувати вологи опадів. Застерегає, що за існуючих великих втрат вологи опадів, подальше потепління клімату, може призвести до висихання наших степів. З цих питань у 2009 році видав книгу «Водний режим ґрунту на посівах озимої пшениці та його регулювання», та опублікував статтю в журналі «Пропозиція» № 8 за 2009 рік «Чи висохнуть наші степи?».

І.Т. Нетіс багато праць присвятив питанням агроекології, вивченню вегетації пшениці залежно від погодних

умов осені й весни, строків припинення осінньої і початку весняної вегетації та їхнього впливу на ріст і розвиток рослин, перезимівлю і пересіви посівів, урожай і якість зерна. Першим звернув увагу, всебічно дослідив і показав велику залежність стану розвитку посівів озимих культур та їхньої продуктивності від строку припинення осінньої вегетації. До нього цього ніхто не досліджував. Встановив, що строк припинення осінньої вегетації пшениці є фактором дестабілізації виробництва зерна. Раннє припинення вегетації сприяє зниженню, а пізніє – підвищенню врожаю і валового збору зерна пшениці озимої.

Іван Тимофійович значно розширив і поглибив наші знання про вплив погодних умов ранньої і пізньої весни на посіви пшениці та її врожайність. Виявив різну ефективність прийомів вирощування пшениці за ранньої і пізньої весни та залежно від цього запропонував диференційований догляд за її посівами, розробив способи прогнозування метеорологічної ситуації весняно-літнього періоду вегетації пшениці, напряду розвитку її посівів, валового збору зерна та його якості. З цих питань у 2004 році видав монографію «Характер осені й весни та посіви озимої пшениці».

Йому належить пріоритет вирішення проблеми вирощування пшениці озимої в роки з посушливою осінню. Він виявив, що причини низьких зборів зерна пшениці криються не тільки в сухій осені, але й недосконалості традиційної технології вирощування та не пристосованості її до осінньої посухи. Ці дослідження дозволили йому удосконалити існуючу технологію та адаптувати її до посухи. Ця технологія дає можливість навіть за умов осінньої посухи формувати високопродуктивні посіви.

І.Т. Нетіс брав участь у роботі багатьох міжнародних, республіканських та обласних наукових і науково-методичних конференцій, симпозіумів та світових конгресів по зрошенню. Багато виступав з лекціями на науково-практичних конференціях і семінарських заняттях спеціалістів і керівників сільського господарства південних областей України по вирощуванню пшениці озимої.

Багато уваги приділяв вихованню молодих учених, підготував три кандидати наук. Майже 30 років був членом редакційної колегії наукового збірника «Зрошене землеробство». Багато років був членом вченої ради та методичної комісії Інституту.

І.Т. Нетіс опублікував 260 наукових праць, у т.ч. монографії: «Характер осені й весни та посіви озимої пшениці», «Посухи та їх вплив на посіви озимої пшениці», книги «Озима пшениця в зоні Степу», «Водний режим ґрунту на посівах озимої пшениці та його регулювання». Останньою і найбільш ґрунтовною його науковою працею з питань вирощування пшениці озимої є монографія «Пшениця озима на півдні України». Крім цього в співавторстві він видав 13 книг по пшениці озимій, два довідники, методичку наукових досліджень, 55 методичних рекомендацій з питань вирощування пшениці та інших зернових культур.

За вагомі досягнення в трудовій і науковій діяльності йому в 2009 році було присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України». У 2011 році

його ім'я було занесене в енциклопедію «Кращі люди України».

Його дослідження відзначаються високим науковим рівнем, актуальністю, новизною, глибиною проведення експериментів та мають велике наукове і практичне значення. Постійно прагнув новизни, шукав і знаходив нові ідеї, актуальні напрями досліджень.

Використовував нові методи досліджень, що дозволяло глибше вивчати сутність процесів і виявляти нові закономірності. В своїх дослідях він вивчав інтенсивність фотосинтезу рослин (поглинання CO_2), їх дихання, транспірацію, радіаційний баланс в посівах, поглинання фотосинтетично активної радіації (ФАР) посівами, використання ФАР, споживання води та елементів живлення рослинами, біохімічні процеси, вплив низьких і високих температур на продукційні процеси пшениці озимої за

різних умов вирощування та багато інших важливих показників, що показує глибину його досліджень.

Його наукові праці збагатили вітчизняну агрономію новими знаннями. Наукова спадщина І.Т. Нетіса входить до вітчизняного та світового надбання. Його наукові праці привертають увагу вчених багатьох країн світу. До нього звертались вчені з університетів США: Техаського, Оклахомського, Бостонського, Міннесота, з Копенгагенського університету (Данія), з університетів Ньюкастл і Йорського (Великобританія), з Інституту рослинництва (Прага), Польського Інституту акліматизації рослин, вислати копії окремих наукових праць.

Колектив нашого Інституту приєднується до теплих щирих слів на адресу Івана Тимофійовича та бажає йому міцного здоров'я на багаті-багаті літа, гарного настрою і щастя!